

НҮР – МУБӘРАК ЕГИПЕТ ИСЛАМ МӘДЕНИЕТІ УНИВЕРСИТЕТІ
ИСЛАМ ҒИЛМДЕРІ ФАКУЛЬТЕТІ
ДІНТАНУ КАФЕДРАСЫ

3-ДӘРІС. Дүниені философиялық түсінудің негіздері. Сана, рух және тіл

Мақсаты: Сананың мәні, пайда болуы мен дамуына, құрылымы мен функцияларына философиялық талдау беру

Дәріс тезистері:

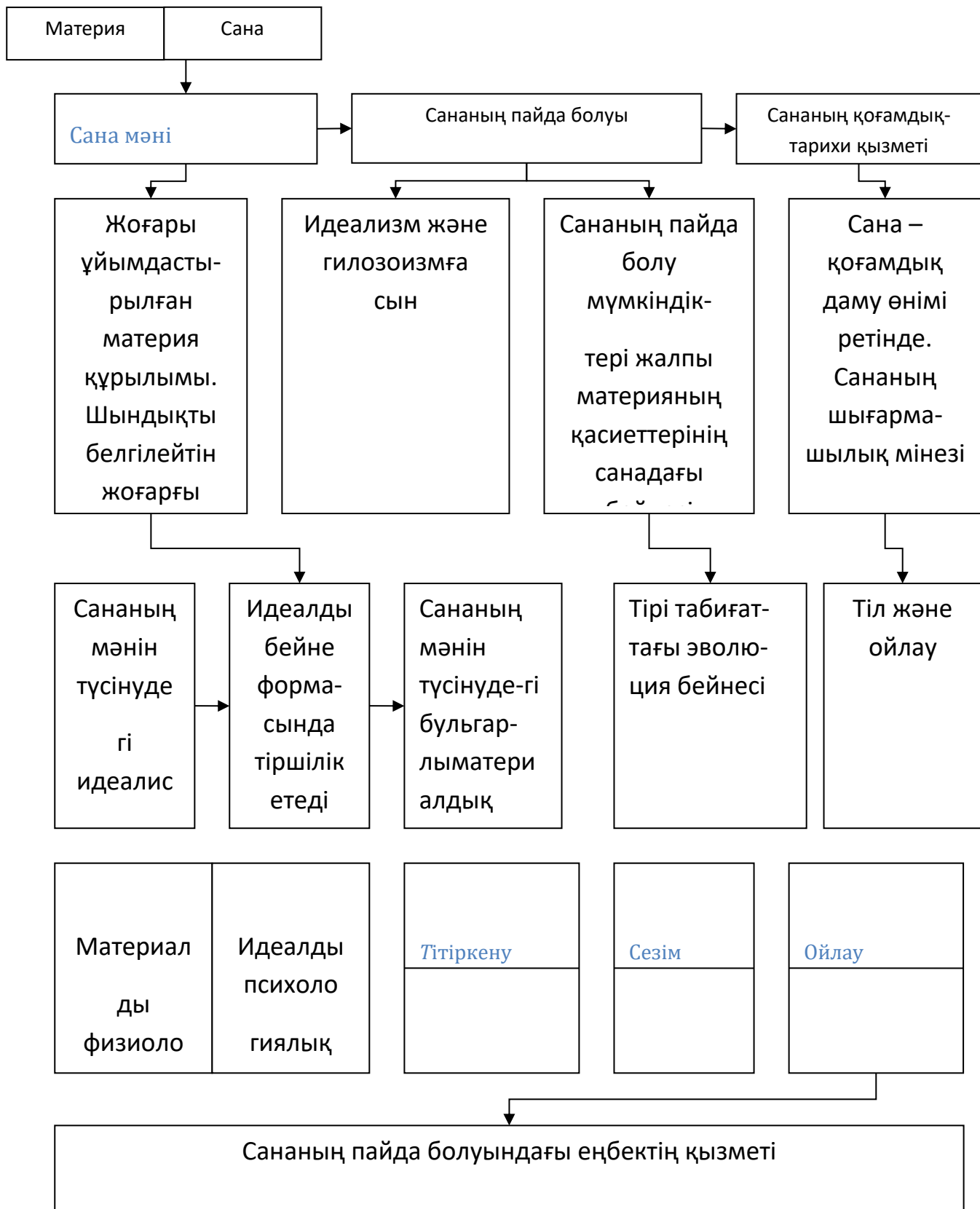
1. Сана туралы пайымдар.
2. Адамның рухани әлемі.
3. Сананың пайда болуы мен құрылымы

3.1. Сана туралы пайымдар

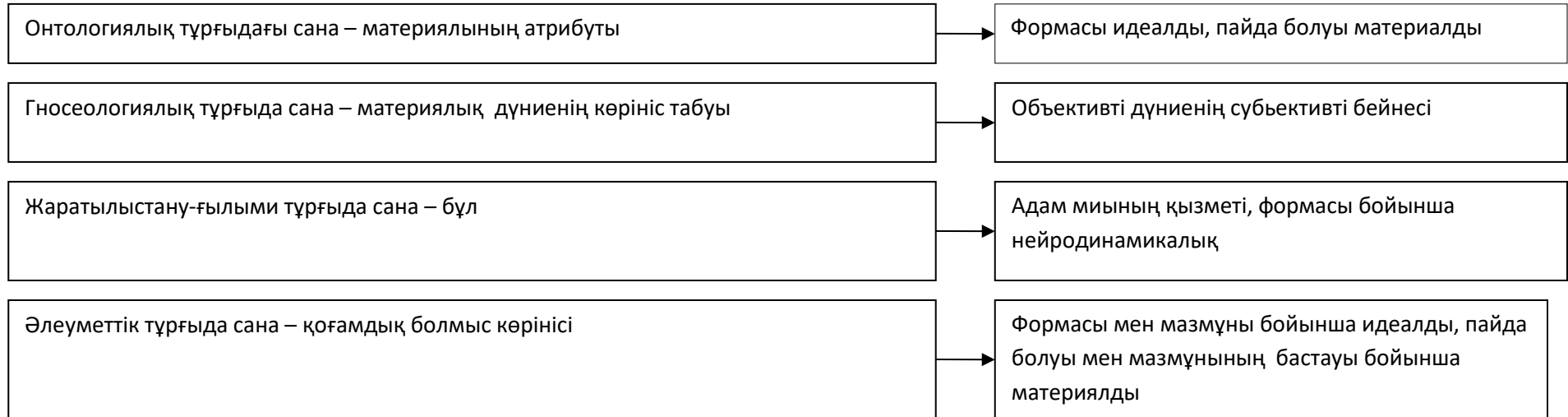
Табиғаттың барлығына тән бейнелену өз дамуы барысында бірнеше кезеңдерден өтіп, мәні жағынан жаңа құбылыс – санаға айналатын жаңа сатысына көтеріледі. Санада және бейнеленудің өзге формаларында да жалпы нәрсе, бір материалдық объектілердің екіншілеріне ықпалы соңғыларында алғашқылары бейнесін туғызады. Мұндағы принципіалды айырмашылық сананың идеалдылығымен, ал бейнеленудің басқа формаларының материалдылығымен сипатталады. Кибернетика мен ақпарат теориясы арқасында әр түрлі жүйелер үшін жалпы басқару және ақпараттық қызмет ету заңдылықтары ашылды. Бүгінгі күні кәсіпорындарды басқаратын, ауруларды танитын, математикалық теорияларды дәлелдейтін, шахмат ойнайтын құрылғылар ойлап табылған. Мұның бәрі тірі және өлі табиғатта, психикалыққа дейінгі және психикалық деңгейлерде, адамның нерв жүйесі мен қоғамның экономикалық жүйесінде бейнелену үдерісінің тұтастығын көрсетеді.

Жалпы, бейнелейтін (бейнеленуші емес) объект табиғатына мыналар тәуелді: 1) бейнеленудің физикалық ерекшеліктері; 2) бейнелену бейнеленушіні бүтіндей қайталай алмайды; 3) бейнеленуші объекттің реттілігі көп немесе аз-маз бұрмаланумен қайталаанады.

Басқару үдерісінде пайда болатын, сақталатын, кейінге берілетін және пайдаланылатын бейнелену ақпарат деп аталады. Тірі ағзалар – бұл өзін-өзі басқаратын жүйелер. Оларға тән бейнеленуді ақпарат ретінде түсіндіруге болады. Ол сыртқы әсерлерді қабылдайтын органдардан ағзаның басқару бөліміне алынып, сонда сақталынады және ағзаның сыртқы ықпалға жауап беру қажеттілігі жөніндегі ақпаратқа айналады. Ақпарат әрбір түр өкілінің ішінде ғана емес олардың арасында да таралып, бір бөлігі кейінгі ұрпаққа беріліп отырады.

Сызба. Сананың философиялық мінездемесі

Сана адамның рухани әрекетінің көрінісі мен барлық формаларын зерттеу және белгілеу үшін қолданылатын бастапқы философиялық ұғым
Сана формуласы: сана = әлем туралы білім + өзін-өзі тану + адамның әлемге қатынасы

3.2. Адамның рухани әлемі. Сананың пайда болуы мен құрылымы

Сана – ғажап дүние. Бүкіл өнер, дін, әдебиет, философия техника әлемі және ғылым, адам санасының нәтижесі. Сана – күдіретті күш, әлемді билейтін де сана. Сана бүкіл философияда, ғылымда және дінде әртүрлі ой-пікір туғызып, оларды бір-бірімен салыстырып қояды. Сана – дүние, қоғам, адам, т. б. материя жүйелерінің бәріне нұр төгіп тұр.

Сана туралы философиялық пайымдар қалай пайда болады? Бұл туралы ғылымда пікірталас көп. Адам баласына ой қалай келеді және рухани дүние мен денелік дүниенің арасындағы айырмашылық қандай? Жеткілікті білім болмағандықтан, алғашқы адамдар сананы адам денесінен бөлек өмір сүретін «жанның» қасиеті дейді. Мысалы, қазақтар оны шыбынға теңеп, жан ұшып жүреді, бақыттың болуы, оның қонуына байланысты деп санаған. Діни түсініктерде осы дәстүр сақталып, сана материалдық емес, «жан» субстанциясының көрінісі, ол жалпы алғанда материядан (мидан) тәуелсіз өмір сүретін, өлмейтін және мәңгілік құбылыс деп есептеледі.

Қоғамдық сананың түрлері:

1. Саяси сана – таптар, ұлттар, әртүрлі топтардың, мемлекеттердің қатынасын қарастырады.

2. Құқықтық сана. Тек тәрбиелеу, адамға жетіліксіз. Құқықтың негізгі мақсаты – демократиялық заңдар арқылы теңдік, әдептілік қағидасын, адам бостандығын қорғау.

3. Моральдық сана. Ар-ұждан, міндет-парыз, абырой, адамгершілік және әдептілікті – өмір мақсаты тұтып, өмірдің барлық салаларында адамдардың мінез-құлқын, іс-әрекеттерін реттеу функциясын атқаратын әлеуметтік институт.

4. Эстетикалық сана. – Өнер, әдемілік адам қызметінің өзгеше түрі. Көркемдік тұрғыдан берілетін шындықтың бейнесі, дүниені игерудің аса маңызды тәсілі.

5. Діни сана. Дін дегеніміз – күнделікті өмірде сыртқы күштердің адам санасында қияли түрде бейнеленуі. Дін әр уақытта табиғаттан тыс күшке сенуге мәжбүр етеді. Оны мифологиялық түсініктер әдет-ғұрып және мистикалық көңіл-күй арқылы негіздейді.

6. Философия – ой жүйесі, дұрыс ойлауды үйрету. Адамның қоршаған дүниеге қатынасының жалпы формалары мен заңдылықтарын зерттейтін ілім.

7. Ғылым – қоғамдық саналардың бәріне тікелей қатысты теориялар жиынтығы.

БАҚЫЛАУ СҰРАҚТАРЫ

Сананың пайда болу негізі (генезисі) мен табиғаты. Сананың пайда болуындағы еңбек етудің рөлі? Сана ми қызметі ретінде.

Жасанды интеллектің мәселелері қандай? Қазіргі кездегі жаратылыстанудағы (психоанализ) ілімдердегі ой мәселелері.

Философия жүйесіндегі сана категориясының рөлін негіздеңіз

Сана және сана-сезім, өзіндік сана, ішкі сұхбат, өзіндік сананың механизмі
Бейсана психикалық феномен ретіндегі мәні

Фрейд іліміндегі бейсана концепциясы; ол, мен, жоғарғы Мен мәселелерін түсінудің мәні

К. Юнг концепциясындағы ұжымдық бейсаналық пен оның «архетиптерінің» философиядағы орны

Сана – адамның өмір сүруінің формасы, рухани бағытын анықтау мен дүниені өзгертудің тәсілі

Сана және сана-сезім, өзіндік сана, ішкі сұхбат, өзіндік сананың механизмі

Әдебиет:

1. Хесс Р. Философияның таңдаулы 25 кітабы. – Астана, 2018
2. Нысанбаев Ә., Әбжанов Т. Адамға қарай бет бұрсақ. Оқу құралы. – Алматы, 1992
3. Кішібеков Д., Сыдықов Ұ. Философия. Оқулық. – Алматы, 1994.
4. Әбішев Қ. Философия. Оқулық. – Алматы: Ақыл кітабы, 1998
5. Мырзалы С. Философия. – Алматы: Бастау, 2011
6. Философиялық энциклопедиялық сөздік. Авторлық топтың жетекшілері: Ғабитов Т.Х., Нұрмұратов С.Е. – Алматы, 2013